

ANA HATLARIYLA İSLAM HUKUKUNDA BAĞY SUÇU

Arş. Gör. Dr. Burak TAŞ*

Öz

Bağy suçu, İslam hukuk tarihinde önemli bir yer işgal etmiştir. Kamu otoritesine karşı çıkılarak işlenen siyasi nitelikteki bu suç, aynı zamanda Allah'a da karşı çıkma olarak yorumlanmaktadır. Bu yönüyle koruduğu hukuki değer önem kazanmaktadır. Bağy suçu mezhepler arasında oldukça tartışmalı hususlar içermektedir. En temel tartışma bu suçun had ve tazir suçu niteliğinde olup olmadığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu tartışmaya bağlı olarak diğer önemli tartışma ise bu suçun uzlaşmaya elverişli olup olmadığıdır. Çalışmada suçun unsurları tipikliğin maddi ve manevi unsurları ile hukuka aykırılık unsuru temelinde incelenmiştir. Suçun özel görünüş biçimleri; teşebbüs, iştirak ve içtima bakımından değerlendirilmiştir. Nihayetinde suçun yaptırım ve muhakemesi de irdelendikten sonra sonuca ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

• İslam Hukuku • Had • Tazir • Tipiklik • Uzlaşma

* Araştırma Görevlisi Doktor, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Ana Bilim Dalı, Bolu, Türkiye | Res. Ass., Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Law, Department of Public Law, Criminal and Criminal Procedure Law Department, Bolu, Türkiye.

✉ tas.burak@outlook.com • ORCID 0000-0001-6481-1580.

📄 **Atıf Şekli** | Cite As: TAŞ, Burak: "Ana Hatlarıyla İslam Hukukunda Bağy Suçu" SÜHFD, C.32, S.2, 2024, s. 505- 534.

🔍 **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

THE OFFENCE OF REBELLING IN ISLAMIC LAW WITH THE MAIN LINES

Abstract

The offence of rebelling has occupied an important place in the history of Islamic law. This political offence, committed in opposition to public authority, is also interpreted as opposing Allah. In this respect, the legal value protected by this offence gains importance. The offence of rebelling includes highly controversial issues among the sects. The most basic debate focuses on whether the nature of this offence is a hadd or a tazir crime. Depending on this debate, another important one is whether this offence is suitable for reconciliation. In the study, the elements of the offence were examined on the basis of the material and moral elements of typicality and the element of illegality. Special appearance forms of offence was evaluated in terms of attempt, participation and joinder of offences. Finally, after examining the sanction and procedure of the offence, it was reached the conclusion.

Key Words

• Islamic Law • Hadd • Tazir • Typicality • Reconciliation

GİRİŞ

Bağy suçu genel olarak kamu otoritesine karşı gelme şeklinde işlenen isyan suçudur. İslam hukuk tarihinde birçok kez işlendiği vakalar bulunmaktadır. Bu vakalar üzerinden mezhepler arasında suçun niteliği başta olmak üzere birçok husus tartışmalıdır. Suçun had veya tazir niteliği tartışmasına bağlı olarak suçun sulhe (uzlaşma) açık olup olmadığı tartışmanın odağını oluşturmaktadır.

İslam hukukunda bağy suçuyla ilgili literatürde birçok eser bulunmaktadır.¹ Bu suç çeşitli yönleriyle incelemeye tabi tutulmuştur. Bu

¹ Bu konuda birçok yüksek lisans ve doktora tezi bulunmaktadır (ARSLANTÜRK, İsmail Sami, Kur'an'da Bağy Kavramı, Kırklareli Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2023; OKKA, Sevinç, İslam Hukuku ve Osmanlı Uygulamasında Devlete İsyân (Bağy) Suçu, Selçuk Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1997; ABDULLAHOĞLU, Kamil, İslam Hukuku Açısından Devlete İsyân (Bağy) Suçu ve Hukuki Sonuçları, Marmara Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995; KARADAĞ, Meryem, İslam Hukukundaki Değişim Olgusunun Fürû-i Fıkha Yansıması: Devlete İsyân Suçu (Bağy) Örneği, Uludağ Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2022; YILDIRIM DEMİR, Saliha, İslam Osmanlı Hukukunda Devlete İsyân Suçu, Ufuk Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı

çalışmada ise bağy suçu, literatürdeki zenginlik karşısında ana hatlarıyla incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmaya özgünlük katması noktasında suçun hukuki niteliği ve buna bağlı olarak bu suçta uzlaşma kurumunun görünümü hususlarına odaklanılmıştır. Nitekim literatürde bu suçta uzlaşma hususunda yeterli değerlendirme yapılmamıştır.

Çalışmada öncelikle bağy suçu ile ilgili genel bilgiler verilip suçun niteliği tartışılacaktır. Ardından suçun unsurları tipikliğin maddi ve manevi unsurları ile suçun hukuka uygunluk unsuru üzerinden incelenecektir. Suçun özel görünüş biçimleri bakımından suçun teşebbüse elverişli olup olmadığı ortaya koyulacaktır. Suçun iştirak halinde işlenip işlenemeyeceği ve iştirak özelinde suçun niteliği irdelenecektir. Suçun içtima halinde ne şekilde işlenebileceğine de değinilecektir. Son olarak suçun yaptırımı ve muhakemesi incelenecektir. Suçun sulhe (uzlaşma) uygun olup olmadığı tartışmasına bu başlıkta yer verilecektir.

I. BAĞY SUÇU HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bağy kelimesi etimolojik anlamda talep etme, arama, isteme, zulmetme, haktan ayrılma, haddi aşma kavramlarını ifade etmektedir.² Fıkıh terminolojisinde ise bu terim; kamu otoritesine karşı harekete geçme, Allah'a karşı gelme, dinin sınırlarını aşma (*ta'addi*) şeklinde

---

Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021; **KAMAR**, Mehmet Murat, Türk ve İslâm Hâkimiyyet Telâkkileri Çerçevesinde İsyân Suçu, Ankara Üniversitesi Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019 ...). Bunlar dışında birçok İslam Hukuku ders kitaplarında, monografilerde konu incelenmiştir (**AKALIN**, İslam Hukukunda Devlete İsyân Suçu, Fecr Yayınları, Ankara, 2016; **ÇOLAK**, Abdullah, İslam Ceza Hukuku, Hikmetevi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2021; **YAPRAK**, Emin, İslam Hukukunda İsyân, Ravza Yayınları, İstanbul, 2010; **KAHVECİ**, Nuri, Ana Hatlarıyla İslâm Ceza Hukuku, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019; **AVCI**, Mustafa, Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara 2018 ...).

² **KAHVECİ**, s. 111; **ÇOLAK**, s. 127; **YAPRAK**, Emin, İslam Hukukunda İsyân, Ravza Yayınları, İstanbul, 2010, s. 81; **ABOU EL FADL**, Kkhaled, Rebellion and Violence in Islamic Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, s. 32; **MOLLA HUSREV** (Çev. Arif **ERKAN**), Kaynaklarıyla Büyük İslam Fıkıhı Cilt II, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, s. 50.

yorumlanmaktadır.³ Bağy kelimesinin, Kur'ân'da iki ana kullanımı söz konusudur.⁴ İlk kullanımda “Allah'ın rızasını kazanmak için farzları yapıp nafıleye yönelmek” anlamına gelir. İkincide “Allah'ın koyduğu sınırlara riayet etmeyip batıla yönelmek veya şüphelilere uzanmak” anlamına gelir.⁵ Bu yönüyle bu kavram Kur'an'da; ezâ ve zulüm gibi yapılması haram olan bir şeyi isteme ve fesada sevk olma, adaletten yüz çevirme ve taşkınlık yapma anlamlarında kullanılmaktadır.⁶ Allah'a karşı gelme, dinî hükümleri umursamama, isyan; haddi aşmak suretiyle haksızlık ve düşmanlık vasıtasıyla haram yemeye, azgınlığa ve öldürmeye sevk eden tasvip edilmeyen davranışların bütünü olarak tarif edilmiştir.⁷

Bağy suçu siyasi nitelikte bir suçtur.⁸ Bağy genel olarak meşru devlet başkanına karşı gayrimeşru ayaklanma olarak tanımlanabilir.⁹ Kendi kanaat ve içtihatlarına göre (te'vil) yanlış yolda olan meşru devlet başkanına başkaldıran, onu devirmek, düzeni değiştirmek veya ayrı bir devlet

³ **el-MAVSİLİ**, Abdullah b. Mahmûd (Çev. Celâl Yeniçeri), el-İhtiyâr, Metni el-Muh-tar li'l-Fetva, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 543; **ABOU EL FADL**, s. 48; **KAH-VECİ**, s. 111;

İran İslam Ceza Kanunu'nda da isyan, bir dereceye kadar Allah'a karşı savaşmanın bir parçası olarak ele alınmaktadır. İran İslam Ceza Kanunu'nun dokuzuncu bölümü 297. maddesinde bağy suçu ve cezası şu şekilde düzenlenmiştir: “İran İslam Cumhu-riyeti devletine karşı silahlı isyan yürüten her grup harbi sayılır ve silah kullandıkları tak-dirdirde, üyeleri ölüm cezasına çarptırılır.” **HELLER**, Kevin Jon/**DUBBER**, Markus D.(Ed.), **TELLENBACH**, Silvia, “Iran”, The Handbook of Comparative Criminal Law, Stan-ford Law Books, Stanford University Press, California, 2011, s. 321, 344.

⁴ **ARSLANTÜRK**, s. 6.

⁵ **ISFAHÂNÎ**, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râğıb (thk. Safvan DÂVÜDİ): *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dârü's-Şâmiye, 1418/1997, s. 136. Aktarılan **ARSLANTÜRK**, s. 6.

⁶ **MAVSİLİ**, s. 543.

⁷ Bkz. Şûrâ 42/42, Kasas 28/76, Hucurat 49/9. **KAPLAN**, Abdurrahim, “Kur'anda Bağy Kavramının Anlam Alanı”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2020, s. 1795.

⁸ **EBÛ ZEHRA**, Muhammed (Çev. İbrahim TÜFEKÇİ), İslam Hukukunda Suç ve Ceza Cilt I (el-Cerime ve'l-Ukûbe fî Fıkh'l-İslâm), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 152.

⁹ **AVCI**, Mustafa, Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, 2018, s. 433; Benzer yönde **UDEH**, Cilt 4, s. 192; Mezhepler bazında çeşitli tanımlar için bkz. **YAPRAK**, s. 82-83; **ARTUK**, M.Emin/**GÖKCEN**, Ahmet/**ALŞAHİN**, M.Emin/**ÇAKIR**, Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2020, s. 113.

kurma isteği ile ayaklanan, başlarında lideri bulunan insan ve silah gücüne sahip Müslümanlara ise bâğî (çoğulu buğat) denir.¹⁰

Siyasi saikli bağy fiilinin varlığı için bu fiilin örgütlü, kitlesel nitelikte, hükümete karşı ve hükümeti devirmeye yönelik olması gerekmektedir.¹¹ Hucurat suresinin 9. ayetinin mealinde “Eğer müminlerden iki grup birbiriyile kavğaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin; ikisinden biri diğerinin hakkına tecavüz etmiş olursa -Allah’ın emrine geri dönünceye kadar- haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki anlaşmazlığı adaletle çözüme bağlayın ve herkese hakkını verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever.” buyrulmuştur. Bu ayetin içeriğinde zulüm olmaksızın sebepsiz yere devlete başkaldıran gruplarla devlet arasındaki savaş kastedilmemektedir.¹² Toplum içerisinde birbiri ile savaşan iki grubun arasındaki anlaşmazlıklar ve kavgalardan, bunlara karşı güçlü çoğunluğun, halkın geri kalanlarının adalet ve hakkaniyet ölçüleri içinde tarafları anlaşdırma, aralarını bulma ve gerekirse güce başvurarak haksızlığı önleme yükümlülüğünden bahsetmektedir. Devlete baş kaldıran, hukuka boyun eğmeyen âsi gruplar (buğat), halkın geri kalanına karşı da haksız yere savaş ilân etmiş oldukları ve zarar verdikleri için fakihlerce bu âyetin kapsamında değerlendirilmişlerdir.¹³

Ayette söz edilen savaş, bağy suçu işlenip sona erdikten sonra uygulanacak olan ceza değildir.¹⁴ Saldırımı bertaraf etmek maksadıyla buğat itaat edinceye kadar savaşılır; nitekim itaat eden topluluğa karşı

¹⁰ **HALEBİ**, İbrahim (Çev. Ahmed Davudoğlu), Mülteka-l-Ebhûr (Mevkûfât)- Mevkufat Mülteka Tercümesi, Sağlam Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 42; **ERTURHAN**, Sabri, İslam Ceza Hukuku, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 277; İsyan edenler ise klasik fıkıh literatüründe “ehl-i bağy” olarak adlandırılır. İsyancıların işgal ettikleri ve hakimiyetleri altına aldıkları bölge ise “darü'lbağy” olarak adlandırılmaktadır. **KAHVECİ**, s. 113; **ÇOLAK**, s. 127; **KARAMAN**, Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku Cilt I, Nesil Yayınları, İstanbul, 1991, s. 133; **AYDIN**, Melikşah, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti’nde Siyasi İktidar Düzenine İsyan (Bağy) Suçunun Görünümü”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 2023, s. 39.

¹¹ **ERTURHAN**, s. 277.

¹² **AVCI**, Genel Hükümler, s. 433.

¹³ **KARAMAN**, Hayreddin/**ÇAĞRICI**, Mustafa/**DÖNMEZ**, İbrahim Kâfi/**GÜMÜŞ**, Sadrettin, Kur’an Yolu Tefsiri Cilt:5, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020, s. 92-93.

¹⁴ **AVCI**, Genel Hükümler, s. 433.

savaşmak haramdır.¹⁵ Burada savaşın ya da mücadelenin amacı Müslüman isyancıları korkutarak içinde buldukları sapkın yoldan onları kurtarmaktır.¹⁶

II. BAĞY SUÇUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ

İslam hukuku literatüründe bağy suçunun had ya da tazir niteliği tartışmalıdır.¹⁷ İslam hukukçularının çoğunluğuna göre bağy had suçları arasında değerlendirilmektedir.¹⁸ Ancak had suçlarında geçerli olan bazı ilkelerin bağy suçunda mevcut olmadığı savunulmaktadır. Had suçlarında verilecek naslarla ceza belirlenmiştir ve bu cezaların uygulanması zorunludur. Had suçları tadadi değil tahdididir.¹⁹ Bağy suçunda ise ne tür bir cezanın uygulanacağı hususu belli değildir.²⁰ Hapis cezası uygulanması gerektiğini savunan müellifler olduğu gibi ölüm cezası uygulanması gerektiğini savunan müellifler de bulunmaktadır.²¹

Klasik kaynaklarda bağy suçunun niteliğinin had olarak değerlendirildiğiyle ilgili genel bir kabul olsa da aksi yönde görüşler de mevcuttur. Klasik kaynaklara bakıldığında ilk dönem İslâm hukukçularının bağy suçunun hukuki niteliği konusunda açık bir kanaat sergilemedikleri

¹⁵ AVCI, Genel Hükümler, s. 433.

¹⁶ ÇOLAK, s. 128.

¹⁷ TORAMAN, Cüneyt, “Ceza Hukukunda “Kanunsuz Suç Olmaz, Kanunsuz Ceza Olmaz” Prensibinin, Müslüman Toplumlarda İzdüşümü”, Uluslararası Hukukçular Birliği İslam Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı Cilt 2 içinde, Lale Yayıncılık, Antalya, 2017, s. 121; YURTSEVEN, Yılmaz, “Suç Ve Cezaların Kanuniliği İlkesi Çerçevesinde İslam Ceza Hukuku’nda Örfî Hukukun Yeri Ve Osmanlı Uygulaması”, Uluslararası Hukukçular Birliği İslam Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı Cilt 2 içinde, Lale Yayıncılık, Antalya, 2017, s. 343.

¹⁸ UDEH, Cilt 3, s. 479; ZAKARIYAH, Luqman, Legal Maxims in Islamic Criminal Law: Theory and Applications, Brill’s Arab and Islamic laws series ; 9, Leiden/Boston, 2015, s. 111; WASTI, Tahir, The Application of Islamic Criminal Law in Pakistan Volume 2, Brill Publishing, Leiden/Boston, 2009, s. 33 dn. 87.

¹⁹ AVCI, Genel, s. 40-41.

²⁰ Bağy suçunda uygulanacak cezanın tam anlamıyla belirli olmaması nedeniyle ta’zir olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşü hakkında bkz. AYDIN, Mehmet Akif, Türk Hukuk Tarihi, Beta Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 194.

²¹ AYDIN, Melikşah, “İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 2, Yıl 2015, s. 50

görülmektedir.²² Bağy suçunu had gerektiren suçlar kapsamında değerlendirilen bir görüşte²³ bu suçun Kur'an ve hadislerde bir yaptırımının doğrudan öngörülmemiş olması, Hanefi fıkında bağyilerin zorunlu olmadıkça öldürülmemeleri, kaçanların kovalanmamaları ve mallarının ganimet olarak kabul edilemeyeceği gerekliliği yaklaşımı bağy suçunun had kapsamında değerlendirilemeyeceği şeklinde görünse bile kamu otoritesine isyan ederek ihlal edilen korunan hukuki değerın doğrudan toplum düzenine yönelik olması gibi sebeplerle bağyin had kapsamında değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur.²⁴

Bir görüşe göre, bazı fakihlerin bağy suçunu "Kitâbu'l-hudûd", "Kitâbü's-siyer" veya "Kitâbü'l- cihâd" bölümlerinde veya müstakil başlıklar altında ele almalarının, bu suçun hukuki niteliğinin had olduğu hususunda bir birliğin bulunmadığını ifade etmektedir.²⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bağy hususunda "... Ümmetim toplu halde bulunurlarken kim onların aleyhine isyan ederse hepiniz kılıçla, isyan eden nerede, kim olursa olsun boynunu uçurunuz."²⁶ ve "Kim eli ile karşısındaki imama biat eder ve kalbî bağlılıklarını bildirirse Allah'ın emrine itaat ettiği sürece ona itaat etsin. Bir başkası ortaya çıkar, devlet başkanına muhalefet eder, reislik iddiasında bulunursa onun boynunu uçurunuz."²⁷ hadisleri karşısında ayette doğrudan ölüm cezasından önce sulhun emredilmiş olması, asilerle savaşa devlet başkanının karar verecek olması gibi gerekçelerle bu suçun ta'zir niteliği taşıdığı ifade edilmiştir.²⁸

III. KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Devlet aleyhine işlenen suçlarda devletin ve sistemli toplum yapısının bekasının korunması amaçlanmaktadır.²⁹ Bu kapsamda toplumun

²² AKALIN, İslam Hukukunda Devlete İsyân Suçu, Fecr Yayınları, Ankara, 2016, s. 158.

²³ KAHVECİ, s. 111; MALEKIAN, Farhad, Principles of Islamic Criminal Law, Brill, Leiden – Boston, 2011, s. 345; ÇOLAK, s. 129.

²⁴ Bkz. KAHVECİ, s. 111-112.

²⁵ MAŞALI, Münteha, Mukayeseli Hukukta Ölüm Cezası ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Emin Yayınları, Bursa 2011, s. 197.

²⁶ Müslim, İmâre 59.

²⁷ Müslim, İmâre 46.

²⁸ MAŞALI, s. 201.

²⁹ AKALIN, s. 167; TORAMAN, s. 139.

birlik ve beraberliğine yönelik kamu düzeninin korunması, bu düzeni korumada etkin konuma sahip olan kamu otoritesinin sağlam ve sürekli biçimde var olmasına bağlıdır. Devletin siyasi, idari ve adli yapısına karşı işlenen suçlarda devletin egemenlik (hakimiyet) hakkı da korunmaktadır.³⁰ Somutlaştırmak gerekirse Osmanlı Devleti'nde padişahı devirip yerine şehzadeyi geçirmeye teşebbüs edilmesi padişahın tahtına ve egemenlik hakkına tecavüz olarak kabul edilmiş; meşru bir ülü'l-emrin aleyhine bir suç teşkil ettiği için bağı olarak değerlendirilmiştir.³¹

Genel olarak İslam Hukuku literatüründe bu suçta korunan hukuki değer devlet başkanının hayatta olması, egemenlik ve yönetme hakkı-yetkisi olarak değerlendirilmektedir.³² İslam hukukunda devlet başkanının şahıs varlığı toplumun birliği ve bekası için oldukça önemlidir. Günümüz suç teorisinde devlete karşı suçlarda devlet başkanının yaşama hakkı, egemenliği ve yönetme hakkı-yetkisi korunan hukuki değer olarak değerlendirilemez. Nitekim korunan hukuki değer mağdurun şahsından ayrı bir nitelik arz eder. Günümüz hukuk teorisi ile okunduğunda bu suçta devlete karşı bir suç olarak korunan hukuki değer, siyasi iktidar düzeninin (merkezi hükümetin) devamlılığının korunmasına ilişkin toplumun menfaati olarak ifade edilebilir.

IV. BAĞY SUÇUNUN UNSURLARI

Bağy suçunda tipikliği Hucurât suresinin 9. ayeti oluşturmaktadır.³³ İlave olarak Nisâ suresinin 59. ayetinin ilk cümlesi de tipikliğin diğer bir yönünü ihtiva etmektedir: *“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de.”*³⁴

³⁰ AKALIN, s. 167.

³¹ AVCI, Özel Hükümler, s. 486;

Erken modern dönem Osmanlı isyanlarının yorumlanmasındaki sorunlar ve Osmanlı isyanları üzerine literatürün analizi ve değerlendirilmesi hakkında bkz. GÜNDOĞDU, Birol, “Problems in the Interpretations of Ottoman Rebellions in the Early Modern Period: An Analysis and Evaluation of Existing Literature on the Ottoman Rebellions between 1550 and 1821”, The Journal of Ottoman Studies, LI (2018), s. 459-485,

³² AKALIN, s. 167-168.

³³ KARAMAN, Cilt I, s. 133.

³⁴ “Ülü'l-emr, “emir sahipleri, emir verme selâhiyeti taşıyan ve bu konumda olanlar yani âmirler” demektir. Bunlardan maksadın kimler olduğu konusunda “devlet başkanı, onun veya

Hadis kaynaklarında da bağy fiili yasaklanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) “Başa geçen idareciye bey’at edip ona gönülden bağlanan kimse gücü yettiğince ona bağlı kalsın. Sonradan bir başkası çıkıp da o idareciye karşı muhalefet ederse, derhal onun da boynunu vurun.”³⁵, “Bize silah çeken bizden değildir”³⁶ buyurarak bu suçun unsurlarından söz etmektedir.³⁷

A. TİPİKLİĞİN MADDİ UNSURU

1. Fiil

Bağy suçunda fiil unsuru, elverişli hareketlerle devlet otoritesine karşı isyanda bulunulmasıdır. Bu isyanın silahlı ve zor kullanmaya yönelik³⁸ organize bir çarpışmayı ihtiva etmesi gereklidir.³⁹ Nihayetinde fiilin cebir ve şiddet içermesi, organize nitelik arz etmesi, silahlı bir niteliğe sahip olması, organize durumunun süreklilik arz etmesi ve fiilen ayaklanma gerekmektedir.⁴⁰ Bağy suçu ancak bir örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenebilir. Hanefilere göre bağy fiilinin unsurları bu şekilde olmakla birlikte Malikilere göre cebir (kuvvet kullanma) şartı bağy suçunda zorunlu

toplumun yetki verdiği yöneticiler ve kumandanlardır”, “âlimlerdir” gibi çeşitli anlayışlar ve rivayetler vardır. “...sizden olan emir sahiplerine itaat edin” buyurulduğuna göre bunların belli kişiler ve makam sahipleri olduğu, iman ve dünya görüşü itibarıyla müslüman olanlardan seçildiği veya tayin edildiği, meşrû buyruklarında bunlara itaat etmenin Allah emri ve dinin gereği olduğu anlaşılmaktadır. İslâm dini, gerek kamu hayatında ve gerek özel hayatta bazı sıfat ve özellikleri taşıyan kimselere itaat edilmesini, onların buyruklarının yerine getirilmesini ve söylediklerine uyulmasını istemiştir. Başkan, aile reisi, komutan, ana-baba, bilmeyenlere göre bilenler (âlimler) bunlardandır ve ülü’l-emr kavramına bunların tamamı dahil bulunmaktadır. Kamu hayatındaki ülü’l-emr ya halife gibi ümmetin seçmesi ve biatıyla belirlenir –onun tayin ettiği yüksek dereceli memurlar da dolaylı olarak ümmetin belirlediği ülü’l-emr olurlar– ya da bir makamın tayinine gerek bulunmadan, taşıdıkları üstün vasıflarla bu yetkiyi elde ederler. Bu üstün vasıflar “İslâm, ilim ve adalet”tir. Bilmeyenler, müslüman, âdil (kâmil ahlâk sahibi) ve âlim olan kimselere danışmak (fetva sormak) ve aldıkları cevabı uygulamak mecburiyetindedirler. Yöneticiler de –bilmedikleri konuları– bilenlere sormakla yükümlüdürler. Bu açıdan bakıldığında birinci derecede ülü’l-emr “âlimlerdir”, ikinci derecede ülü’l-emr ise “yöneticiler, âmirler ve kumanda mevkiinde olanlar”dır.” Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 2, s. 86-89.

³⁵ Müslim İmâre, 59-60.

³⁶ Müslim Fiten, 16.

³⁷ AVCI, Özel Hükümler, s. 485.

³⁸ UDEH, Cilt 4, s. 192; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 113.

³⁹ ÇOLAK, s. 127; ERTURHAN, s. 281; AVCI, Özel Hükümler, s. 482.

⁴⁰ AVCI, Özel Hükümler, s. 482; AYDIN, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti’nde Siyasi İktidar Düzenine İsyân (Bağy) Suçunun Görünümü”, s. 39.

bir unsur değildir.⁴¹ Hanbelilere göre devlet başkanına karşı güç sahibi bir grubun ayaklanması yeterli olmakta; fiil örgütlü olmasa bile toplu suç tanımına uymaktadır.⁴²

Bağy suçunda cebir unsurunun belirli bir yoğunlukta olması gerekir. Hükümete pasif itaatsizlik hukuksal anlamda isyan olarak değerlendirilemez. Benzer şekilde, hükümete veya devlete yönelik her yoğun muhalefete isyan denilemez, çünkü isyan terimi yüksek yoğunlukta cebri ve hükümete karşı gelmeyi ifade eder.⁴³ Belirli bir düzeyde kalan ve devlet otoritesinin devamlılığına tehlike oluşturmaya elverişli fiillerde bulunmayan kişiler kolayca etkisiz hale getirilebilecek nitelikteyse bağy suçu değil hırabe suçu gündeme gelir.⁴⁴

Bağy suçu örgütlü suçlardandır. Buna örnek olarak Hz. Ali (r.a) tarafından, kendisine suikast düzenleyen ve tek başına hareket eden İbn Mülcem'in fiilinin bağy değil adi suç olarak değerlendirilmesi gösterilir.⁴⁵ Maliki ve Haricilere göre bağy suçunun bir kişi tarafından dahi işlenebileceği görüşü, bağy suçunun doğası gereği silahlı ve örgütlü bir yapıda olması ve organize biçimde işlenebilmesi sebebiyle eleştirilmektedir.⁴⁶

Hanefi mezhebinde bağy suçunun icrai davranışla işlenebileceği gibi ihmali davranışla da işlenebileceği savunulmuştur. Örneğin devlete karşı bir yükümlülük olan vergi verme borcunu yerine getirmeme toplu bir nitelikte ise ihmali davranışla işlenen bağy suçu oluşacaktır.⁴⁷ Ancak bu fiilde silah kullanılması gerektiği görüşü kabul edildiğinde silah kullanmadan ihmali davranışla bağy suçunun işlenmesi mümkün gözükmemektedir. Vergi vermeme şeklindeki ihmali davranışa yönelik devlet

⁴¹ AYDIN, "İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", s. 60.

⁴² AVCI, Özel Hükümler, s. 483.

⁴³ TABASSUM, Sadia, "Combatants, not Bandits: The Status of Rebels in Islamic Law", International Review of the Red Cross, Cilt 93, Sayı 881, 2011, s. 3.

⁴⁴ EBÛ ZEHRÂ, Muhammed (Çev. İbrahim TÜFEKÇİ), İslam Hukukunda Suç ve Ceza Cilt II (el-Cerime ve'l-Ukûbe fî Fıkhı'l-İslâm), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 60; ERTURHAN, s. 281.

⁴⁵ ERTURHAN, s. 281.

⁴⁶ ERTURHAN, s. 281.

⁴⁷ BEHNESÎ, el-Mevsua, I/257'den aktaran: AVCI, Özel Hükümler, s. 486.

güçlerinin cebrine karşı silahlı ve örgütlü girişim söz konusu olursa bağy suçundan söz edilebilecektir.

2. Fail

Bağy suçunun faili Müslümanlardır.⁴⁸ Bu suç çok failli suçlardandır ve tek kişi tarafından işlenmesi mümkün değildir.⁴⁹ Bu yönüyle zorunlu iştirak ilişkisi söz konusudur. İslâm topraklarında bulunup İslâm hukuku altında yaşamayı kabul eden gayr-i müslimlerin (zimmet ehli) kendi başlarına bu tür bir fiili işlemeye kalkışması bağy suçu kapsamında değil düşmanla harp kapsamında değerlendirilir.⁵⁰

Bu suçun faillerinin silahlı ve belirli bir güce sahip olması gerekir.⁵¹ Faillerin belli bir güce sahip olması gerekliliği hususunda Malikiler farklı bir yoruma dayalı olarak buğatın suçun oluşumu için belirli bir güce sahip olmaları gerekmediği kanaatindedir.⁵² Ancak suçun işlenmiş sayılabilmesi için hareketin elverişli olması gerekir. Faillerin belirli bir gücü haiz olmaması, elverişsizlik sonucunu doğurmaktadır. Nitekim bu suç yoğun bir cebirle işlenmektedir.

Bağy suçunun kaç kişiyle işlenebileceği hususunda görüş birliği bulunmamaktadır.⁵³ Hanefiler en az dört veya on kişinin bir arada bulunması ile bağy suçunun işlenebileceğini savunur.⁵⁴ Malikiler faillerin belirli bir sayıda olmalarının suçun oluşumu için önem arz etmediği görüşündedirler.⁵⁵ Bu görüşe göre bir kişi bile bağy suçu ile korunan hukuki

⁴⁸ SAID ES-SAGIRCI, Esad Muhammed, Delilleriyle Hanefi Fıkhı, I, s. 821;

Ayette yer alan “Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle çarpışarlarsa...” ifadesi de bu suçun ancak Müslümanlar tarafından işlenebileceğini açıkça ortaya koymaktadır. AKALIN, s. 189.

⁴⁹ AKALIN, s. 189.

⁵⁰ AKALIN, s. 189.

⁵¹ ERTURHAN, s. 281; KAHVECİ, s. 122;

Güç sahibi olma İslam Hukuku literatüründe “menea” sahibi olma şeklinde ifade edilmektedir. AVCI, Özel Hükümler, s. 487.

⁵² KAHVECİ, s. 122-123.

⁵³ En az on ve bir kavle göre dört kişiden müteşekkil bir kuvvete malik olan kimseye “sahibi menea” denir. BİLMEN, III, s. 344.

⁵⁴ AYDIN, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti’nde Siyasi İktidar Düzenine İsyân (Bağy) Suçunun Görünümü”, s. 42.

⁵⁵ KAHVECİ, s. 122-123.

değeri ihlal etmeye elverişli hareketlerde bulunuyorsa; toplumun düzenini, huzur ve güvenliğini ihlal ediyorsa bu suçun faili olarak değerlendirilebilecektir. Ancak organize bir yapılanma bağı suçunun doğası kapsamında zorunluluk arz etmektedir. Güç sahibi bir topluluk isyanı ile kamu düzeni bozulabilmektedir. Bu noktada bu suçun örgütlü yapısı, birden fazla kişinin varlığını gerektirmektedir.

3. Mağdur

Bağy suçunda mağdur doğrudan devlet olarak değerlendirilmektedir.⁵⁶ Bağy suçunda her ne kadar gerçek mağdur devlet başkanı olarak kabul edilse de onun siyasî bakımdan sahip olduğu vasıf, mağdur olarak devletin kabul edilmesine sebebiyet vermiştir.⁵⁷ Günümüzde de devlet başkanına yönelik bu fiiller suç kapsamına alınmış hatta bazı mala karşı suçlar ve hakaret suçları dahi, suçtan zarar gören (geniş anlamda mağdur) olması hususu göz önünde bulundurularak, millete ve devlete karşı işlenen suçlar içinde değerlendirilmiştir.⁵⁸

Mağdur araştırması yapılırken suçun maddi konusu üzerinden değerlendirme yapmak gerekmektedir.⁵⁹ Suçun maddi konusunun ait olduğu kişi veya kişiler suçun mağduru olarak değerlendirilmelidir.⁶⁰ Bağy suçunun maddi konusunu teşkil eden hükümetin ait olduğu kişi devlet değil devleti oluşturan insan topluluğunun tamamıdır. Bu nedenle bu suçun mağduru isyan edilen toplumda yaşayan herkes olarak değerlendirilmelidir. Ancak İslâm toplumlarında devlet başkanının rolü göz önüne alındığında devlet başkanının ve devletin mağdur olarak değerlendirilmesi kabul edilebilir niteliktedir.

4. Konu

Bağy suçunun maddi konusu kamu otoritesi, hükümet veya iktidar olarak değerlendirilebilir. İsyân edilen kamu otoritesinin de meşru olması

⁵⁶ AKALIN, s. 163.

⁵⁷ AKALIN, s. 163.

⁵⁸ AKALIN, s. 168.

⁵⁹ Bkz. KOCA/ÜZÜLMEZ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2021, s. 116.

⁶⁰ KOCA/ÜZÜLMEZ, s. 116.

gerekmektedir.⁶¹ Fakihlerin çoğunluğuna göre meşru olmayan kamu otoritesine isyan etmek bağy kapsamında değerlendirilemeyecektir.⁶² Adil olmayan devlet yöneticisine isyan fiilinin bağy kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu ise tartışmalıdır.⁶³ Adil olmak ile meşru olmak farklı kavramlardır. Meşru olmayan devlet başkanı adil değildir ancak adil olmayan devlet başkanı meşru olabilir. Örneğin devleti İslam hukuku ile yönetmeyen bir devlet başkanı meşru kabul edilmeyecektir. Yasama, yürütme ve yargı erkinin kullanımında İslâm hukuku hükümlerine dayanan ancak kendi işlerinde adil davranmayan bir devlet başkanı için de adil değildir denilebilir. Her iki durumun hükmü farklıdır. Hanbeliler devlet yönetimine itaati zorunlu kabul ettikleri için kendilerince te'vil ederek adalet sahibi olmasa bile devlet yönetimine karşı çıkma fiilini bağy olarak değerlendirmektedir.⁶⁴ Nitekim devlet başkanı meşru ancak adil değildir. Devlet başkanının fillerinin toplumun mahvına yol açacak nitelikte olması, görevini ağır biçimde savsaklaması, halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye sokması gibi olağanüstü sebepler söz konusuysa adil olmamanın meşruiyeti de ortadan kaldıracağını savunmak makul olacaktır. Ebu Hanife'ye göre ise fasık, adil olmayan devlet başkanının bu sıfatı batıldır ve devlet başkanına karşı isyan gereklidir.⁶⁵

Adil-meşru devlet başkanı ayırımına örnek vermek gerekirse Kabakçı Mustafa isyanında (1807) III. Selim'in adaletten saptığı te'vili söz konusudur.⁶⁶ Ancak III. Selim Osmanlı Devleti'nin monarşi geleneğine uygun olarak tahta çıkmıştır ve hanedan soyundandır. Kayıtlarda III. Selim'in adaletten saptığına yönelik veri de söz konusu değildir.⁶⁷ Burada III. Selim'in adil olmadığını düşünen buğatın meşru bir devlet başkanına karşı çıkışlarından söz edilecektir.

⁶¹ EBÛ ZEHRA, s. 153.

⁶² KAHVECİ, s. 122.

⁶³ EBÛ ZEHRA, s. 152.

⁶⁴ KAHVECİ, s. 113.

⁶⁵ OKKA, s. 31.

⁶⁶ YURTSEVEN, Yılmaz, "Devlete İsyân Suçu Bağlamında "Kabakçı Mustafa" İsyânı ya da "Statuko ve Yeni"nin Çatışması", Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 2022, s. 494.

⁶⁷ YURTSEVEN, s. 494.

Adaletten ayrılıp fasık olan, üstlendiği görevi yerine getirmekten aciz olan devlet başkanının meşruiyetini kaybettiği hususunda görüşler bulunmaktadır.⁶⁸ Adil olmayan, halka zulmeden devlet otoritesine karşı mücadele, bu otoritenin gayrimeşru hale geldiği kabulü ile bağı (isyan) niteliğinde değerlendirilemeyecektir.⁶⁹ Bunun temelinde adil olmayan devlet başkanının meşruiyetini yitirdiği düşüncesi yatmaktadır.⁷⁰ Bu halde devlet başkanı fasık olarak kabul edildiğinde dahi toplumda kargaşanın çıkıp kamu düzeninin bozulmaması adına silahlı karşı çıkışın gerekli olup olmadığı noktasında görüş farklılıkları mevcuttur.⁷¹ Burada devlet başkanına karşı çıkmamanın zorunluluk arz edip etmediği hususunda genel bir kanıya ulaşılmamıştır.

Konusuna göre bu suç soyut tehlike suçu olarak değerlendirilebilir. Burada devlet otoritesinin devamlılığı noktasında kamu düzeninin bozulması tehlikesinin varlığı, bağı suçunun cezalandırılması için yeterlidir. Tehlikenin somut olarak meydana gelmesine gerek yoktur.

5. Netice

Bağı suçunda cebir ile siyasi otoriteye karşı hareket edilmesi, tipikliğin gerçekleşmesi için yeterlidir. Burada bir neticenin doğması veya bir zararın meydana gelmesi aranmamıştır. Ancak yine de zararın doğması mümkündür. Bu kapsamda bağı suçu sırf hareket (neticesiz) bir suç olarak değerlendirilebilir. Bu suç içinde neticeli suçların örneğin öldürme ve yaralama fiillerinin işlenmesi mümkündür. Ancak bu husus bağı suçunun neticeli bir suç olduğu anlamına gelmeyecektir.

Cebir ile siyasi otoriteye karşı hareket edilmesi sonucu bir neticenin doğması aranmadığından nedensellik bağı araştırmasına gerek

⁶⁸ **AYDIN**, Türk Hukuk Tarihi, s. 193; **AYDIN**, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti'nde Siyasi İktidar Düzenine İsyân (Bağı) Suçunun Görünümü", s. 39-40.

⁶⁹ **BİLMEN**, Cilt 3, s. 411; **ÖZEL**, Ahmet, "Darülbağı", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul 1993, s. 514.

⁷⁰ **ZORLU**, S. Emre/**ZORLU**, Süheyla, "Rebellion Crime in the Islamic and Ottoman Law", 16 September 2015, 19th International Academic Conference, Florence, ISES, 2015, s. 920.

⁷¹ **AYDIN**, Türk Hukuk Tarihi, s. 193.

bulunmamaktadır.⁷² Sırf hareket suçu olan bağy suçunun elverişli hareketlerle işlenmesi cezalandırma için yeterli olacaktır.

B. TİPİKLİĞİN MANEVİ UNSURU

Kalkışmada bulunan bağlilerin isyan etmeye yönelik kastları bulunmalıdır.⁷³ Bu suçun oluşumunda kast zorunlu bir unsur olmakla birlikte ayrıca siyasi saik de aranmaktadır.⁷⁴ İsyân kastıyla kamu düzenine ve meşru hükümete yönelik saik bulunmalıdır.⁷⁵ Bu suçta aranan siyasî saik ayaklanan topluluğun devlet yönetim makamına kendilerinin, mevcut yönetimden daha layık olduklarına ilişkindir.⁷⁶

Siyasi saik burada te'vil kapsamında değerlendirilmektedir. Te'vil ise *"naslarda yer alan bir lafza taşıdığı muhtemel mânalardan birini tercih edip yükleme anlamında terim"* olarak tanımlanabilir.⁷⁷ Te'vil söz konusu olmadığında bağy suçundan değil hırabe suçundan söz edilebilecektir. Hükümete karşı başkaldırı amacının bulunmayışı hırabe suçunu bağyden ayırmaktadır.⁷⁸ Bu kapsamda siyasi saik iki suçu birbirinden ayırmaya yarayan temel kriterdir.⁷⁹ Te'vil, bağy suçunun manevi unsuru noktasında işlev görmektedir.

Hanefilere göre buğatın kendilerine göre haklı bir gerekçeye yani te'vile dayanmaları gerekmektedir. Bu gerekçenin objektif olması şart olmayıp sübjektif yani isyancıların te'vil inancıyla hareket etmeleri yeterlidir.⁸⁰ Hz. Ali (r.a)'nin Hz. Osman(r.a)'nın katilini bildiği halde ve onları

⁷² Nedensellik ilişkisi ve illiyet bağı, neticeli suçlar için geçerlidir. Sırf hareket suçlarında, suçun kanuni tanımında somut bir netice aranmadığından hareketin gerçekleşmesiyle suç tamamlanmış olacaktır. Böylece nedensellik ilişkisini nasıl kurulacağı sorunu yaşanmamaktadır. ZAFER, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 251.

⁷³ UDEH, Cilt 4, s. 192; YAPRAK, s. 115.

⁷⁴ AYDIN, "İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", s. 55; KAHVECİ, s. 122.

⁷⁵ AYDIN, "İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", s. 59.

⁷⁶ ERTURHAN, s. 284.

⁷⁷ YAVUZ, Yusuf Şevki, "Te'vil", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 41, s. 27

⁷⁸ BARDAKOĞLU, s. 463.

⁷⁹ AVCI, Özel Hükümler, s. 491.

⁸⁰ Devlet başkanının meşru olmayan yöntemle başa geldiği yahut görevinin gereklerini yerine getirmedğini iddia etmek örnek olarak gösterilebilir (ERTURHAN, s. 284).

cezalandırarak güce sahip olmasına rağmen onlara kısas uygulamadığına yönelik iddialarına karşı Hz. Ali (r.a)'ye isyan edilmesi bu kapsamda te'vil örnek gösterilmektedir.⁸¹ Nitekim böyle bir te'vil ile isyan edilmesi, devlet başkanının otoritesinin dışında sayılmış olur. Ancak İslam hukukunda kısas ve diğer cezalar ancak devlet başkanının otoritesinin bulunduğu durumlarda söz konusudur.⁸²

Fakihlerin çoğunluğunu oluşturan Cumhura göre bilmeme cezayı düşürmez. Çünkü bağı müslümandır ve İslam'ın ahkamı ile bağlıdır ve isyancılar adil İslam devlet başkanının otoritesi altında sayılır. Bağının isyan etmesi ile İslam devlet başkanının otoritesi sakıt olmuş, ortadan kalkmış olmaz. Kuşkusuz mallara ve canlara verilen zarar hangi halde olursa olsun caiz değildir. Böylesi zararlar Kur'an, sünnet ve fakihlerin icması ile yasak olarak değerlendirilen hususlardandır. Bağy cürümü ile sabit ve mevcut olan düzene isyan etmek şer'an sabit olan kuralı ortadan kaldırmaz.⁸³

Buğatın isyan kastıyla devlet başkanını devirme veya siyasi düzeni değiştirme amacı bulunmamaktaysa suç oluşmuş sayılamaz. İsyân kastı olmaksızın sadece devlet kurumları veya yöneticileri protesto edilmekteyse bağy suçundan söz edilemeyecektir.⁸⁴ Devlet yönetiminde söz sahibi olan üst düzey yöneticilerin azlini istemek ve azli için faaliyette bulunmak, isyan kastı taşımadığı müddetçe bağy sayılmayacaktır.

Tev'il bağy suçununun manevi unsurunda saiki teşkil etmektedir. Günümüz suç teorisinde saik içeren suçların olası kastla işlenmesi kabul

---

İslam'ın temel değerleri ve dayanaklarının kişilerin veya grupların kendi anlayışlarına dayalı olarak te'vil edilemeyeceği, bu işlemin objektif kriterler doğrultusunda yapılacağı görüşü hakkında bkz. **KAHVECİ**, s. 112.

⁸¹ **BARDAKOĞLU**, Ali, "Eşkiya", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 11, s. 463; **ERTURHAN**, s. 284; Benzer yönde bkz. **TABASSUM**, s. 18.

⁸² **EBÛ ZEHRA**, Cilt II, s. 204.

⁸³ **EBÛ ZEHRA**, Cilt II, s. 204.

⁸⁴ **AYDIN**, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti'nde Siyasi İktidar Düzenine İsyân (Bağy) Suçunun Görünümü", s. 42.

edilmemektedir.⁸⁵ Bağy suçunun taksirle işlenmesi de kabul edilmemektedir.⁸⁶

C. HUKUKA AYKIRILIK

Hukuka aykırılık unsuru Araf Suresinin 33. ayetinde açıkça düzenlenmiştir: “Allah... haksız yere bağyi haram kıldı.”⁸⁷ Bu ayetten de yönetimin haksızlığı ve zulmü sebebiyle ortaya çıkan isyan dolayısıyla kişilerin cezalandırılmayacağı anlaşılmaktadır. Mecelle’nin 58. maddesinde de genel bir ilke olarak ortaya konan “*Raiyye yani tebe’a üzerine tasarruf maslahata menuttur*” ifadesiyle tebaa ile ilgili kamu tasarruflarının kamu yararına dayanmasına bağlı olduğu belirtilmiştir.

İslam hukukunun genel mantığında her bireyin, idarecileri ve devlet politikalarını eleştirme hakkının dokunulmaz olması esastır. Devlet yöneticileri kendilerini eleştiren tebaayı bile devlete isyan ettiği noktasında değerlendirmemişlerdir. Bu kapsamda meşru usullerle devletin başına gelmiş olan devlet başkanının yine meşru usullerle yönetimden uzaklaşmasını istemek de eleştiri hakkının sınırları içindedir.⁸⁸ Nitekim usulüne uygun şekilde gerçekleştirilen siyasi muhalefet, “*emr-i bilmaruf nehy-i anilmünker*” niteliğinde hem bir hak hem de bir yükümlülüktür.⁸⁹

Devletin yürütme erkinde görev alan yöneticilerin istifa etmesi veya görevden el çektirilmesine yönelik protesto eylemleri de eleştiri hakkı sınırları içinde kaldığı ölçüde fiil hukuka uygun olacaktır.⁹⁰ Cebir (zor kuvvet) unsuru bulunmayan siyasi faaliyetler meşru muhalefet sınırları içerisinde değerlendirilmektedir.⁹¹

Resmi ideolojiden farklı düşünceye sahip olup da grup teşkil etmeyenler veya toplandıkları halde başkaldırmayanlar ifade özgürlüğünden

⁸⁵ GÖKPINAR, Mahmut, “Ceza Sorumluluğunun Temeli: Kast”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 79, 2008, s. 223.

⁸⁶ AYDIN, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti’nde Siyasi İktidar Düzenine İsyân (Bağy) Suçunun Görünümü”, s. 42.

⁸⁷ AVCI, Özel Hükümler, s. 492.

⁸⁸ AYDIN, “İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası”, s. 50.

⁸⁹ ERTURHAN, s. 278; AVCI, Özel Hükümler, s. 492.

⁹⁰ KAHVECİ, s. 123-124; AYDIN, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti’nde Siyasi İktidar Düzenine İsyân (Bağy) Suçunun Görünümü”, s. 42.

⁹¹ AVCI, Özel Hükümler, s. 480.

yaralanırlar. Salt karşıt düşüncede olanların her bir araya gelmesinde suç kastı aramak makul olmayacaktır. Nitekim suç işleme kastıyla bir araya gelmekle karşıt düşüncüyü beyan etmek için bir araya gelmek farklıdır.⁹² Tasarrufların maslahata menû olduğu bir toplumda bireylerin hür irade beyanında bulunabilmelerine ve ifade özgürlüğüne engel olunmaması esastır.⁹³ Önemli olan kamu düzenin sağlanması ile hak ve özgürlükler arası dengenin korunması gereğidir. Bu denge bozulduğunda bunun yeniden tesisi için inisiyatif alınabilecektir. İslam hukuku uygulamasında, kamu düzenini bozucu nitelikte olan ve toplum için zararlı nitelikteki görüşlerin propagandası yapıldığında önce uyarı yoluna gidilir. İleri gidenlere tazir uygulanır, isyan edenler ise savaşa yola getirilir gerekirse öldürülür.⁹⁴

V. BAĞY SUÇUNUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

A. Teşebbüs

İmam Malik, İmam Şafi, Ahmet b. Hanbel ve Zahirilere göre buğat, fiilen güç kullanmaya başlayınca icra hareketleri başlamış sayılır ve failer bu suça teşebbüs etmiş kabul edilir.⁹⁵ Bu aşamadan önceki hareketler hazırlık hareketi olarak değerlendirildiği için cezalandırılmazlar.

İslam hukukunda bazı görüşler; isyan hazırlığında olan kişilerin yakalandıklarında fiillerinden vazgeçinceye kadar hapsedilmeleri gerektiğini savunmaktadır.⁹⁶ Sadece aralarında isyan edeceklerini söylemeleri ancak isyan hareketine kalkışmamış olmaları halinde bu kişilere karşı tarazda bulunulamayacaktır.⁹⁷ Nitekim icra aşamasına geçemeyen isyana yönelik davranışlar hazırlık hareketi kapsamında değerlendirilecektir. Tasavvur aşamasında kalan davranışların takibi yapılamayacaktır.⁹⁸

⁹² AKALIN, s. 195.

⁹³ AKALIN, s. 195.

⁹⁴ AVCI, Özel Hükümler, s. 486.

⁹⁵ AVCI, Özel Hükümler, s. 495; AVCI, Genel Hükümler, s. 189.

⁹⁶ BİLMEN, Cilt 3, s. 413; AYDIN, "İslam Hukukuna Göre İsyana (Bağy) Suçu ve Cezası", s. 55.

⁹⁷ BİLMEN, Cilt 3, s. 413.

⁹⁸ BİLMEN, Cilt 3, s. 413.

Hanefi görüşünde fiili bir güç kullanılmasa dahi siyasi saikle örgüt kurma yoluyla icra hareketlerinin başladığı kabul edilmelidir. İcra hareketlerine başlanması ancak tamamlanamaması halinde fiil teşebbüs halinde kalmış olacaktır. Nitekim isyan hazırlığında olan kişilerin silah kullanılarak eyleme kalkışmalarını beklemek zarar doğma ihtimalini artıracaktır.⁹⁹

Bağy suçuna teşebbüste İslam Ceza Hukukunun genel hükümlerine göre tazir cezası verilecektir. Osmanlı Devleti'nde bu suça teşebbüs edenlere tazir nevinden kalebentlik cezası verildiği uygulamalara rastlanmaktadır.¹⁰⁰

B. İştirak

Bağy suçu çok failli, toplu suçlardandır. Örgütlü suçlar da çok failli suçlar kategorisinde yer almaktadır.¹⁰¹ Bağy suçu birden fazla kişinin aynı amacın gerçekleşmesini hedeflediği yakınsama suçudur.¹⁰²

Müşterek faillik dışında bağy suçuna azmettirme ve yardım etme şeklinde katılma mümkündür. Yardım kapsamında değerlendirme yapıldığında isyancılara silah satmanın caiz olmadığı; çünkü bunun buğatin fiillerine yardım etmek niteliğinde olduğu örnek olarak gösterilmektedir.¹⁰³ Silah satmak veya vermek isyan fiilinin icrasını kolaylaştırmaya yönelik maddi yardım kapsamında değerlendirilir.¹⁰⁴ Yardım fiilinin haksızlık içeriği bizzat fail olmaktan daha az olduğu için yardım eden şerikin faille aynı cezayla cezalandırılmaları ceza adaletine uygun olmayacaktır.

Hanefî ve Malikilere göre tev'île dayalı olarak isyancılardan zimmîlerden yardım istemesi ve bunların da yardım etmesi halinde Müslüman bağîler gibi cezalandırılırlar.¹⁰⁵ İsyancılardan yardım talebine

⁹⁹ UDEH, IV, s. 212; AVCI, Özel Hükümler, s. 496.

¹⁰⁰ AVCI, Özel Hükümler, s. 496.

¹⁰¹ MAHMUTOĞLU, Fatih Selami/DENİZ, Serra, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, Beta Yayınları, İstanbul, 2021, s. 932.

¹⁰² Detaylı bilgi için bkz. ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, 2022, 592 vd.

¹⁰³ ERTURHAN, s. 280.

¹⁰⁴ BİLMEN, Cilt 3, s. 413.

¹⁰⁵ ERTURHAN, s. 280.

karşılık veren harbîler de savaş hükümlerine tabi olacaktır.¹⁰⁶ Burada zimmîlerin maddi veya manevi yardımı müşterek faillik olarak değerlendirilmektedir.

C. İçtima

Bağy suçunda içtima konusunda önem arz eden husus görünüşte içtima ve fikri içtimadır. Görünüşte içtima ilişkisinde aynı fiile karşı uygulanabilecek birden fazla suç tipi söz konusu olup, fiile bu suç tiplerinden yalnızca birisi tek başına uygulanabilir niteliktedir. Suçlar görünüşte çoktur, gerçekte fiile yalnızca bir suç tipi uygulanır. Fikri içtimada fiil tek olup birden fazla farklı suçun işlenmesi söz konusudur. Hukuki anlamda teklik arz eden fiil, farklı suçların fiil unsurunu teşkil etmektedir.

Hanefi, Hanbeli ve Malikilerin içinde bulunduğu İslam hukukçularının çoğunluğuna göre isyancıların yol kesme ve hırsızlık gibi suçları had kapsamı dışında tutulmuştur.¹⁰⁷ Bu görüş, buğatın isyan fiili sırasında işledikleri ve isyan hareketinin örgütsel yapısı ile organik olarak bağlı olan yol kesme ve hırsızlık gibi suçların geçitli suç ilişkisi kapsamında bağy içinde eridiği sonucuna ulaşılmaya sebep olmaktadır.

Görünüşte içtima ilkesi kapsamında bu suçlardan ayrıca cezaya hükmolunması gerekmeyecektir.¹⁰⁸ Bir normun, diğer bir normun koruduğu hukuki değeri ortak bir biçimde koruması ve tek bir ceza öngörmesi yoluyla diğer normları tüketmesi (kapsamına alması) halinde tüketen-tüketilen norm ilişkisinden söz edilecektir. Bağy fiilini işleme kapsamında yol kesme, hırsızlık, kamu malına zarar verme, halkın mallarına el koyma, vergi alma, devletin güvenlik güçlerine karşı koyma fiilleri geçitli suç yahut tüketen tüketilen norm kapsamında ayrı bir cezaya muhatap kılınamayacaktır.¹⁰⁹ Bağy suçunun unsuru içerisinde değerlendirilmeyen fiiller gerçek içtima kurallarına göre cezalandırılacaktır. Bağy suçunun

¹⁰⁶ UDEH, IV, s. 234.

¹⁰⁷ KAHVECİ, s. 119.

¹⁰⁸ ÜNAL, Mustafa, "İslâm Hukuku ve Mer'î Hukukta Mukayeseli Olarak Görünüşte İçtima-Fikri İçtima Ayrımı", Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2023, s. 621.

¹⁰⁹ AVCI, Mustafa, "İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima", Kırıkkale Hukuk Mecmuası, Cilt 1, Sayı 1, 2021, s. 25.

organize yapısı altında işlenen yol kesme ve hırsızlık suçları doğal anlamda birden fazla olsa da hukuki anlamda teklik arz etmektedirler. Ancak tüketen-tüketilen norm kapsamında kaldıkları için birden fazla farklı suç teşkil etmezler. Bu nedenle de fiil teklik arz etse de aralarında fikri içtima ilişkisi kurulamayacaktır.

Bağy suçu kapsamında insan öldürme fiillerinden faille isyan yaştıktan sonra ayrıca ceza verilmez. İnsan öldürme suçu bakımından da gerçek içtima uygulanmayacaktır. Bunun için pişmanlık gösterip devlete itaat göstermeleri gerekir.¹¹⁰ Nitekim buğatın, mağdurun kanı helaldir te'viline dayalı olarak öldürme fiili işlemleri kisasın uygulanmasına engel teşkil eden bir şüphe olarak değerlendirilir.¹¹¹ İçtima ilkeleri açısından değerlendirildiğinde esasında insan öldürme fiilleri ile bağy teklik arz etmediği ve aralarında korunan hukuki değer yönünden ortaklık bulunmadığı için fikri içtima ve görünüşte içtimadan söz etmek mümkün olmayacak, gerçek içtima kuralı uygulanacaktır. Ancak burada ayrı bir te'vile dayalı fiil ve kısasta şüphe gibi sebeplerle gerçek içtima uygulanmamaktadır.

İlave olarak bağy fiilinin icra hareketi başlamadan veya isyan bastırıldıktan sonra işlenen yol kesme, hırsızlık, yaralama ve öldürme gibi fiillerin bağy ile içtima etmeyeceğini belirtmek gerekmektedir.¹¹² Bu suçlar adi suç sayılacak ve gerçek içtima uygulanacaktır. Aynı şekilde bağy suçunun organize yapısı içinde işlenmeyen zina gibi adi suçlar da gerçek içtima kapsamında cezalandırılacaktır.¹¹³

VI. YAPTIRIM ve MUHAKEME

Bağy suçunun yaptırımını ile ilgili olarak sabit bir ceza öngörülmediği görülmektedir.¹¹⁴ İsyancıların mücadelesinin şiddetine göre ceza değişmekle birlikte isyancılar devlet yönetimine karşı koyacak ve kamu

¹¹⁰ AVCI, Özel Hükümler, s. 499.

¹¹¹ AKŞİT, Cevat, İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul, 1976, s. 102.

¹¹² AVCI, "İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima", s. 24.

¹¹³ AVCI, "İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima", s. 25.

¹¹⁴ HAMİDULLAH, Muhammed (Çev. KUŞÇU, Kemal), İslâm'da Devlet İdaresi, Nur Yayınları, Ankara, 1979, s. 282; KUSHA, Hamid, The Sacred Law of Islam, Routledge, New York, 2017, s. 61.

düzenini bozacak bir güce sahip değillerse yakalanan isyancılar tövbe edip pişmanlık duyana kadar hapsedilebilecektir.¹¹⁵ İsyancılar bahsedilen güce sahipse devlet tarafından isyan sebepleri araştırılır ve bu sebepleri doğuran sorunlar çözülmeye çalışılır.¹¹⁶ İlave olarak Osmanlı Devleti uygulamasında buğata sürgün cezası verildiği de görülmüştür.¹¹⁷

Bağy suçunun faileri neticede Müslüman oldukları için öldürülmemeleri yönünde genel bir eğilim olduğunu söylemek mümkündür.¹¹⁸ Ancak Ebu Hanife (r.a)'ye göre buğatın tekrardan birlik olup faaliyet sürdüreceklere bir örgüt söz konusu ise buğata ölüm cezası verilmelidir. Bağy suçunun cezalandırılmasında temel amaç suç faillerini öldürüp fiili bastırmak değil, isyan fiilinden isyancıları vazgeçirmektir. Bu nedenle suç faillerinin öncelikle meşru yönetime itaat etmeleri beklenir. İsyancılar fiilen çarpışmaya başlamadan onlarla çarpışma yoluna girilmesi tercih edilmez.¹¹⁹ İslam hukukunda buna delil olarak ise Hz. Ali (r.a)'nin Hâricilere hitaben "*Siz başlamadıkça biz sizinle savaşa girmeyiz.*" sözü gösterilmektedir.¹²⁰

Savaş halinde kadınların öldürülmemesi kural olmakla birlikte Hanefilere göre kamu otoritesine karşı kalkışmada bulunan kadınların bu kalkışmanın bastırılması anında veya mücadele sırasında öldürülmesinde beis bulunmamaktadır; ancak kadın sağ olarak ele geçirilmişse öldürülmesi caiz olmayacak, fakat isyan sonlanana kadar hapsedilmeleri mümkün olabilecektir.¹²¹ Teşvik ve tahrikçi olarak savaşa katılan kadınlar ise esir alınamayıp öldürülemeyecektir.¹²² İsyan fiili bakımından isyancıları araç olarak kullanan dolaylı fail kadının hükmü açık değildir. Burada

¹¹⁵ HALEBİ, s. 43.

¹¹⁶ KAHVECİ, s. 116.

¹¹⁷ Bkz. AVCI, Özel Hükümler, s. 489, 490.

¹¹⁸ ERTURHAN, s. 284.

¹¹⁹ Tev'il kaynaklı ancak hatalı olan görüşlere dayalı olarak propaganda durumunda önce isyandan dönmeleri ve devlete itaat etmeleri hususunda İslami bilgiler anlatılır. Ancak görüşlerinden dönmezlerse ta'zir olunurlar. ERTURHAN, s. 284; ABOU EL FADL, s. 34.

¹²⁰ EBÛ ZEHRA, s. 151.

¹²¹ KAHVECİ, s. 117.

¹²² ERTURHAN, s. 280; AKALIN, s. 263-264.

genel kuraldan ayrılmayı gerektiren bir husus bulunmadığı için kamu otoritesine karşı kalkışmada bulunan fail arkasındaki kadınların bu kalkışmanın bastırılması anında veya mücadele sırasında öldürülmeleri caiz olacaktır.

Yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı meşru mazeret sayılır ve bu tür bir siyasî suçta yer alan çocuklar ve akıl hastaları cezalandırılmazlar.¹²³

Hanefi mezhebinde isyanın devlet otoritesi ve kamu düzeni bakımından çok yakın bir tehlike arz etmesi ve müdahale edilmemesi durumunda isyanın bastırılmama tehlikesi söz konusu ise çarpışmanın devletin kolluk gücü tarafından da başlatılabileceği savunulmaktadır.¹²⁴

Hucurât suresinin 9. ayetinden “*haksızlığa sapanlara karşı*” mücadele etmeden önce sorunun sulh yoluyla çözülmesi gerekeceği sonucu çıkmaktadır. Nitekim Nisâ suresinin 59. ayetinde Allah, “*Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü’l-emre de. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah’a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah’a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir.*”¹²⁵ buyurmaktadır. Hucurât Suresinin 9. ayetinde de sulhe yaklaşmayıp isyana devam eden tarafın sulhe zorlanması emredilmiştir.¹²⁶ Halbuki uzlaşmanın (sulh), had suçlarında uygulanmasının caiz olmadığı kabul edilmektedir.¹²⁷ Günümüz ceza hukukunda da sulh-uzlaşma (uzlaştırma) ancak şikâyete tabi suçlarda veya şikâyete tabi olmasa bile tahdidi olarak sayılan suçlarda mümkündür (CMK m. 253).¹²⁸ Ancak ayette suç öncesi uzlaşmadan bahsedilir. Ayette mütemadi olarak işlenen ve kesintiye uğramayan bağy suçundan söz edilmektedir. Anlaşmazlık çıkmışsa cebre başvurmadan önce konunun insani bir şekilde sona erdirilmesi emrolunmuştur. Had suçlarında suç sonrası uzlaşma mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.) had cezası gerektiren bir suç

¹²³ AKALIN, s. 186; Kahveci, çatışmayan çocukların öldürülmeyeceğini ifade etmekle birlikte Hanefilerden bazılarının çatışan çocukların da öldürülemeyeceğini ifade eden görüş olarak Zuhayli’ye atıf yapmıştır. Bkz. KAHVECİ, s. 119.

¹²⁴ BİLMEN, ISTİLÂHÂT, III, s. 414’dan aktaran ERTURHAN, s. 285.

¹²⁵ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt 2, s. 86-89.

¹²⁶ AYDIN, “İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası”, s. 52.

¹²⁷ AVCI, Genel Hükümler, s. 35-36, 288.

¹²⁸ ZAFER, s. 706.

işlendiğinde konu kovuşturma organlarına intikal ettikten sonra artık cezalandırmanın vacip olacağını buyurmuştur.¹²⁹ Buğatla verecekleri bir delle uzlaşmak da caiz görülmemektedir.¹³⁰ Bu açıdan bağı suçunun had niteliği ile uyuşmayan bir hususu da bulunmamaktadır.

Bağylerinde ısrar edenlerle mücadele etmek vaciptir. Ancak bu ısrarlarında devam etmeyip Allah'ın emrine dönenlere karşı mücadeleden vazgeçilmesi ve artık takip edilmemeleri gerekecektir.¹³¹

İsyancılarla yapılan mücadele sırasında elde edilen isyancılara ait mallar, savaş ganimeti gibi kabul edilmez; ele geçirilen mallar muhafaza altına alınır ve isyan bastırılıp kamu düzeni sağlandıktan sonra isyancılara geri verilir.¹³² İslam hukukunda devletin isyancılara olan bu yaklaşımının, aslında kamu düzeninin yeniden tesisi noktasında faillerin sosyal hayata tekrar dönüp devletine tekrar itaat etmelerinin sağlanmasına yönelik olduğu söylenebilir.

Dört mezhebin ortak görüşüne göre buğatın çatışma anında verdikleri zararı tazmin etme yükümlülüğü bulunmamaktadır; nitekim böyle bir zorunluluk buğatın devlet otoritesine itaatini güçleştirecektir.¹³³ Ancak ellerindeki mevcut malların iadesi gerekir ve çatışma dışında telef ettikleri malı tazmin etmeleri beklenir.¹³⁴

Sahabe arasında bağı ehline karşı savaşıma yahut mücadele etmenin hukuka uygunluğu hususunda icmâ oluşmuştur; örneğin Hz. Ebubekir (r.a) zekât vermeyenlere karşı savaşmışken Hz. Ali (r.a) de Cemel, Sıffin ve ehl-i Nehrevâna karşı savaşmış, mücadele etmiştir.¹³⁵

¹²⁹ AVCI, Mustafa, "Osmanlı Ceza Muhakemesinde Sulh (Uzlaştırma), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 1, 2017, s. 48.

¹³⁰ AVCI, Özel Hükümler, s. 502.

¹³¹ MÂVERDÎ, el-Hâvi'l-kebir, XIII, 100'den aktaran, ERTURHAN, s. 279.

¹³² KAHVECİ, s. 118.

Günümüz ceza hukukunda, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsaderesine hükümlenacağı ifade edilmiştir (TCK m. 54/1).

¹³³ AVCI, Özel Hükümler, s. 505.

¹³⁴ AVCI, Özel Hükümler, s. 505.

¹³⁵ ERTURHAN, s. 280.

Devlet başkanının bağy suçu neticesinde öldürülmesi halinde verilecek cezanın niteliği önem arz etmektedir. Bir görüşe göre devlet başkanının öldürülmesi toplumda büyük bir fesada sebebiyet vereceği için artık öldürme kısas olmaktan çıkar ve devlet başkanının yakınlarının kısas talebi olmasa da katile taziren ölüm cezası verilmelidir.¹³⁶ Siyaseten katl kurumu burada işlerlik kazanabilecektir.

Buğatın isyanlarından vazgeçip devlete itaat etmeye geri dönmelelerinden sonra yeni bir te'vile dayalı olarak harekete geçmeleri durumunda bağy suçunda tekerrürden söz edilebilecektir.¹³⁷ Had suçlarında tekerrür cezayı artıran bir sebep değildir.¹³⁸ Nitekim ilahi irade tarafından belirlenen haddin tatbikinde herhangi bir değişim öngörülmemiştir.¹³⁹ Bağy had olarak kabul edildiğinde tekerrürün cezayı ağırlaştırılması mümkün olmayacaktır.

SONUÇ

İslam hukuku literatüründe bağy suçunun had ya da tazir niteliği tartışmalıdır. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre bağy had suçları arasında değerlendirilmektedir. Ancak had suçlarında geçerli olan bazı ilkelerin bağy suçunda mevcut olmadığı görülmektedir. Bağy suçunda ne tür bir yaptırımın uygulanacağı belli olmadığı için tazir niteliğinde olduğunu savunanlar da bulunmaktadır.

İslam Hukuku literatüründe bu suçta korunan hukuki değer devlet başkanının hayatta olması, egemenlik ve yönetme hakkı-yetkisi olarak değerlendirilmektedir.¹⁴⁰ İslam hukukunda devlet başkanının şahıs varlığı toplumun birliği ve bekası için oldukça önemlidir. Günümüz suç teorisinde devlete karşı suçlarda devlet başkanının yaşama hakkı, egemenliği ve yönetme hakkı-yetkisi korunan hukuki değer olarak değerlendirilemez. Nitekim korunan hukuki değer mağdurun şahsından ayrı bir nitelik arz eder. Günümüz hukuk teorisi ile okunduğunda bu suçta devlete

¹³⁶ İBN TEYMİYYE, es-Siyasetü'ş-Şer'iyye, s. 105'ten aktaran: AVCI, Özel Hükümler, s. 483.

¹³⁷ AVCI, Özel Hükümler, s. 495-495.

¹³⁸ AKALIN, s. 183.

¹³⁹ AKALIN, s. 183.

¹⁴⁰ AKALIN, s. 167-168.

karşı bir suç olarak korunan hukuki değer, siyasi iktidar düzeninin (merkezi hükümetin) devamlılığının korunmasına ilişkin toplumun menfaati olarak ifade edilebilir.

Bağy suçunda fiilin elverişli şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. İcrai hareketlerle işlenebilen bir suçtur. Bağy suçunun icrai davranışla işlenebileceği gibi ihmali davranışla da işlenebileceğine yönelik görüş bulunmaktadır. Buna örnek olarak devlete karşı bir yükümlülük olan vergi verme borcunu yerine getirmeme toplu bir nitelikte ise ihmali davranışla işlenen bağy suçu oluşacaktır. Bağy suçunda silah kullanılması gerektiği görüşü kabul edildiğinde silah kullanmadan ihmali davranışla bağy suçunun işlenmesi mümkün gözükmemektedir.

Bağy suçu çok failli bir suçtur. Örgütlü yapısı itibariyle iştirak hükümlerinde özel durumlar söz konusu olmaktadır. Zimmilerin isyana yardımı müşterek faillik olarak kabul edilmektedir. İçtima bakımından ise bağy ile gerçekleşen ve isyan fiili ile bağlantılı fiiller geçitli suç olarak değerlendirilmektedir. Teşebbüs açısından ise mütemadi bir suç olması ve soyut tehlike suçu niteliğinde olması sebebiyle teşebbüs hükümlerinin uygulanması her zaman mümkün olmamaktadır.

Had suçları uzlaşmaya elverişli değildir. Ancak Hucurât suresinin 9. ayetinde ise uzlaşma ile ilgili veriler bulunmaktadır. Bu durum bağy suçunun had suçu olarak kabul edilmesinin önünde bir engel olarak düşünülebilir. Ayetten “*haksızlığa sapanlara karşı*” mücadele etmeden önce sorunun sulh yoluyla çözülmesi gerekeceği sonucu çıkmaktadır. Nisâ suresinin 59. ayetinde benzer yönde bir hüküm söz konusudur. Hucurât Suresinin 9. ayetinde sulhe yaklaşmayıp isyana devam eden tarafın sulhe zorlanması emredilmiştir. Ancak uzlaşmanın (sulh), had suçlarında uygulanması mümkün değildir. Günümüz ceza hukukunda da sulh-uzlaşma ancak şikâyete tabi suçlarda veya şikâyete tabi olmasa bile tahdidi olarak sayılan suçlarda mümkündür (CMK m. 253). Ancak ayette suç öncesi uzlaşma söz konusudur. Ayette mütemadi olarak işlenen ve kesintiye uğramayan bağy suçundan söz edilmektedir. Anlaşmazlık çıkmışsa cebre başvurmadan önce konunun sulh edilerek sona erdirilmesi emrolunmuştur. Had suçlarında suç sonrası uzlaşma mümkün değildir. Bu açıdan bağy suçunun had niteliği ile uyuşmayan bir hususu bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- ABOUEL FADL**, Kkhaled: *Rebellion and Violence in Islamic Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- AKALIN**, Adnan: *İslam Hukukunda Devlete İsyân Suçu*, Fecr Yayınları, Ankara, 2016.
- AKŞİT**, Cevat: *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul, 1976.
- ARTUK**, M.Emin/**GÖKCEN**, Ahmet/**ALŞAHİN**, M.Emin/**ÇAKIR**, Kerim: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2020.
- AVCI**, Mustafa: "İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima", *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, Cilt 1, Sayı 1, 2021, ss. 1-30.
- AVCI**, Mustafa: *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- AVCI**, Mustafa: *Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- AVCI**, Mustafa: "Osmanlı Ceza Muhakemesinde Sulh (Uzlaştırma)", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, 2017, ss. 11-71.
- AYDIN**, Mehmet Akif: *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınevi, 18. Baskı, İstanbul 2021.
- AYDIN**, Melikşah: "İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, Yıl 2015, ss. 49-77.
- AYDIN**, Melikşah: "Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti'nde Siyasi İktidar Düzenine İsyân (Bağy) Suçunun Görünümü" *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2023, ss. 35-70.
- BARDAKOĞLU**, Ali: "Eşkîya", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, İstanbul 1995.
- ÇOLAK**, Abdullah: *İslam Ceza Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2021.
- EBÛ ZEHRA**, Muhammed (Çev. İbrahim TÜFEKÇİ): *İslam Hukukunda Suç ve Ceza Cilt I (el-Cerime ve'I-Ukûbe fî Fıkhı'l-İslâm)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994.
- EBÛ ZEHRA**, Muhammed (Çev. İbrahim TÜFEKÇİ): *İslam Hukukunda Suç ve Ceza Cilt II (el-Cerime ve'I-Ukûbe fî Fıkhı'l-İslâm)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994.

- ERTURHAN**, Sabri: İslam Ceza Hukuku, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2020.
- el-MAVSİLİ**, Abdullah b. Mahmûd (Çev. Celâl Yeniçeri): el-İhtiyâr, Metni el-Muhtar li'l-Fetva, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2013.
- GÖKPINAR**, Mahmut: "Ceza Sorumluluğunun Temeli: Kast", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 79, 2008, ss. 198-234.
- GÜNDOĞDU**, Birol: "Problems in the Interpretations of Ottoman Rebellions in the Early Modern Period: An Analysis and Evaluation of Existing Literature on the Ottoman Rebellions between 1550 and 1821", The Journal of Ottoman Studies, LI (2018).
- HALEBİ**, İbrahim (Çev. Ahmed Davudoğlu): Mülteka-l-Ebhûr (Mevkûfât)- Mevkufat Mülteka Tercümesi, Sağlam Yayınevi, İstanbul, 2013.
- HAMİDULLAH**, Muhammed (Çev. Kemal KUŞÇU): İslâm'da Devlet İdaresi, Nur Yayınları, Ankara, 1979.
- HELLER**, Kevin Jon/**DUBBER**, Markus (Ed. TELLENBACH, Silvia): "Iran", The Handbook of Comparative Criminal Law, Stanford Law Books, Stanford University Press, California, 2011.
- ISFAHÂNÎ**, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râğıb (thk. Safvan DÂVÛDÎ): *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dârü'ş-Şâmiye, 1418/1997.
- KAHVECİ**, Nuri: Ana Hatlarıyla İslâm Ceza Hukuku, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019.
- KAPLAN**, Abdurrahim: "Kur'anda Bağy Kavramının Anlam Alanı", Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2020, ss. 1790-1810.
- KARAMAN**, Hayreddin: Mukayeseli İslam Hukuku Cilt I, Nesil Yayınları, İstanbul, 1991.
- KARAMAN**, Hayreddin/**ÇAĞRICI**, Mustafa/**DÖNMEZ**, İbrahim Kâfi/**GÜMÜŞ**, Sadrettin: Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:5, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020.
- KOCA**, Mahmut/**ÜZÜLMEZ**, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2021.
- KUSHA**, Hamid: The Sacred Law of Islam, Routledge, New York, 2017.
- MAHMUTOĞLU**, Fatih Selami/**DENİZ**, Serra: Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, Beta Yayınları, İstanbul, 2021.

- MALEKIAN**, Farhad: *Principles of Islamic Criminal Law*, Brill, Leiden – Boston, 2011.
- MAŞALI**, Münteha: *Mukayeseli Hukukta Ölüm Cezası ve İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Emin Yayınları, Bursa 2011.
- MOLLA HUSREV (Çev. Arif ERKAN)**: *Kaynaklarıyla Büyük İslam Fıkıhı Cilt II*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.
- OKKA**, Sevinç: *İslam Hukuku ve Osmanlı Uygulamasında Devlete İsyân (Bağy) Suçu*, Selçuk Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1997.
- ÖZEL**, Ahmet: *“Dârülbağy”*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul 1993.
- ÖZGENÇ**, İzzet: *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, 2022.
- TABASSUM**, Sadia: *“Combatants, not bandits: the status of rebels in Islamic law”*, *International Review of the Red Cross*, Cilt 93, Sayı 881, 2011, ss. 1-19.
- TORAMAN**, Cüneyt: *“Ceza Hukukunda “Kanunsuz Suç Olmaz, Kanunsuz Ceza Olmaz” Prensibinin, Müslüman Toplumlarda İzdüşümü”* (ss. 118-153), *Uluslararası Hukukçular Birliği İslam Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı Cilt 2 içinde*, Lale Yayıncılık, Antalya, 2017.
- ÜNAL**, Mustafa: *“İslâm Hukuku ve Mer’î Hukukta Mukayeseli Olarak Görünüşte İçtima-Fikri İçtima Ayrımı”*, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2023, ss.613-636.
- WASTI**, Tahir: *The Application of Islamic Criminal Law in Pakistan Volume 2*, Brill Publishing, Leiden/Boston, 2009.
- YAPRAK**, Emin: *İslam Hukukunda İsyân*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2010.
- YAVUZ**, Yusuf Şevki: *“Te’vil”*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 41, İstanbul 2012.
- YURTSEVEN**, Yılmaz: *“Devlete İsyân Suçu Bağlamında “Kabakçı Mustafa” İsyânı ya da “Statuko ve Yeni”nin Çatışması”* *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 2022, ss.479-497.
- YURTSEVEN**, Yılmaz: *“Suç ve Cezaların Kanuniliği İlkesi Çerçevesinde İslam Ceza Hukuku’nda Örfî Hukukun Yeri ve Osmanlı Uygulaması”* (ss. 332-351), *Uluslararası Hukukçular Birliği İslam Ceza*

Hukuku Tebliğler Kitabı Cilt 2 içinde, Lale Yayıncılık, Antalya, 2017.

ZAFER, Hamide: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2019.

ZAKARIYAH, Luqman: Legal Maxims in Islamic Criminal Law: Theory and Applications, Brill's Arab and Islamic laws series ; 9, Leiden/Boston, 2015.

ZORLU, S. Emre/**ZORLU**, Süheyla: "Rebellion Crime in the Islamic and Ottoman Law", 16 September 2015, 19th International Academic Conference, Florence, ISES, 2015.